

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

סמל שאלון 001205

מועד קיץ תשע"ד

הפתרון נכתב על ידי חסיה ויזל והדס חיה הלוי

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

פתרון בחינת הבגרות בתנ"ך – קיץ 2014

פרק ראשון – הסטוריוגרפיה

שאלה 1

א. שלושת הדרכים שבאמצעותן מחבר ספר מלכים מבטא ביקורת חריפה כלפי מעשיו של מנשה הם :

השוואה – הוא משווה את מעשיו של מנשה לתועבות הכנענים "ויעש הרע בעיני ה' כתועבות הגויים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל" (פס' 2), פירוט – בכל הקטע יש פירוט רב של מעשי מנשה "והעביר את בנו באש, ועונן, וניחש ועשה אוב וידעונים... (פס' 6).
כפיות טובה – "...ויתעם מנשה לעשות הרע מן הגויים אשר השמיד ה' מפני בני ישראל" (9)

ב.

1) בפסוקים 6-9 מתוארים חטאים דתיים, מנשה עבד עבודה זרה בניגוד לצו האל.

בפסוק 16 מתואר חטא מוסרי, מנשה רצח אנשים חפים מפשע שכנראה התנגדו למדיניותו.

2) לשיטתו של המחבר החטאים הדתיים מרכזיים יותר מאחר והוא מייחד להם יותר מקום בכתוב, מפסוק 3 ועד פסוק 11 מפורטים חטאי העבודה הזרה שעליהם עבר מנשה לעומת חצי פסוק שבו כתוב "וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאוד..." ו' החיבור מבהירה שמדובר בדבר נילוה לחטאים החמורים שקדמו לו.

- ג. האשמה בחורבן היא על מנשה "יען אשר עשה מנשה מלך יהודה התועבות האלה הרע מכל אשר עשו האמורי אשר לפניו ויחטיא גם את יהודה בגילוליו" (11) מנשה הוא החוטא והוא גרם לחטא כל יהודה.
- האשמה בחורבן חלה על כל יהודה "יען אשר עשו הרע בעיני ויהיו מכעיסים אותי מן היום אשר יצאו אבותם ממצרים ועד היום הזה" (פס' 16), יהודה חטאו במהלך כל הדורות, כולל הדור הנוכחי.
- ד. המכנה המשותף לשלושת המלכים האלה הוא החטאתם את כל ישראל, הם אשמים בחורבן מאחר והם גרמו לכל ישראל לחטוא בעבודה זרה.
- מנשה בפסוק 16: "...לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה'"
- ירבעם בן נבט בפסוק 21: "והחטיאם חטאה גדולה"
- אחאב בפס' 21: "והכרתי לאחאב משתיך בקיר ועצור ועזוב בישראל".

שאלה 2- נבואה

א.

1) החזון הוא חזון של נחמה כי מטרתו של יחזקאל לנחם את גולי בבל שהשיבה לארץ קרובה. פסוק 14: "ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דיברתי ועשיתי נאום ה'" האל מבטיח לאל חזרה לארץ.

2) יחזקאל נמצא בבבל.

ב.

1) "יבשו עצמותינו ואבדה תקוותנו נגזרנו לנו" פס' 11. זו האימרה השגורה בפי העם. הגולים מרגישים כמו מתים, כמו שלדים מהלכים שאין בהם חיים, אין להם תקווה לחזור לארץ ישראל. הם בטוחים שנגזרה עליהם הגזרה שכל חייהם יחיו בגלות."

2) יחזקאל משתמש באימרה זו כדי לסתור אותה בכך שהוא אומר שהאל יוציא את העצמות היבשות, יחיה אותם ויביא אותם לארץ ישראל. "לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר ה' הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל".

ג. רד"ק מפרש שמדובר במשל כי העצמות היבשות הן משל לבני ישראל בגלות, הם הרגישו כמו מתים. בן עיון בשירו מפרש את חזון העצמות כפשוטו, מדובר בתחיית המתים ממש כי ניתן יהיה לפרוש את אבותינו ואת היקרים לנו "את כל מי שהתעגעת אליו כל כך"

שאלה 3- חוק

א.

1) פסוקים 1-12 הם חמש דברות שעוסקים ביחסים בין האדם לאלוהיו, הם דיברות מפורטים ומנומקים. לעומתם פסוקים 13-14 הם חמש דברות שעוסקים ביחסים שבין האדם לחברו, והן דיברות קצרים ולא מנומקים.

2) עשרת הדיברות מהווים תמצית תביעת האל מאחר והם נאמרים בפעם הראשונה והיחידה שבה האל נגלה לעם. הדברים הם מינימום הדרישה מהעם והם מורכבים מהיחסים שאמורים להיות בין האל לעמו וכן מחוקים אוניברסלים שהם תשתית בסיסית לכל חברה באשר היא. מעבר לכך יש עוד מצוות רבות (ובסה"כ תרי"ג) שבהם האדם היהודי מצווה, ואותם ימסור מאוחר יותר משה. עשרת הדיברות הם העיקר והמינימום.

ב.

1) על פי ספר שמות איסור המלאכה בשבת היא בשל הדרישה להזדהות עם עבודת הבורא בימי הבריאה: האל עבד וברא את העולם בשישה ימים ובשביעי הוא נח ולכן אנחנו מצווים להזדהות עמו. פס' 11.

2) המרכיב ההומניטרי בספר דברים הוא שיש לשבות בשבת "...למען ינוח עבדך ואמתך כמוך" (14) והמרכיב של תודעה הסטורית "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוהיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן ציווך ה' אלוהיך לעשות את יום השבת" (15). השבת נועדה כדי שהעבד ינוח מאחר ואנחנו היינו עבדים במצרים והאל עזר לנו ולכן עלינו לעזור לעבדנו.

ג.

1) התוספת היא מתן גמול למכבד ההורים "למען יאריכון ימך..."
2) בדברים יש הרחבה "ולמען יטב לך", הסיבה להרחבה זו יכולה להיות תמריץ נוסף לאדם לכבד את הוריו, לא רק אריכות חיים על פני האדמה בישראל אלא גם חיים טובים. ההרחבה היא אישית ונותנת משמעות נוספת לגמול: יהיו לך חיים טובים וארוכים.

ד.

1) אבן עזרא מבין את הדיבר "לא תרצח" כפשוטו, אך גם באמירה. רצח יכול להיות גם אם אדם מעיד עדות שקר וגורם לאדם לקבל עונש מוות בגין זאת (סיפור נבות היזרעאלי), אם אדם מרכל על אדם אחר וגורם להכפשת שמו ולנידויו מהחברה, או אם אדם נותן עצה לאדם אחר בכוונה כדי להכשילו וכו'.
2) לדעתי הפירוש הזה מחזק את האיסור מאחר שרצח הוא גם במילים ולא רק פיזי, יש גם רצח אופי ומילים לפעמים יכולות לרצוח כמאמר חז"ל "חיים ומוות ביד הלשון".

הבריאה וראשית האנושות

שאלה 4

א.

- 1) ההבטחה שניתנה לעתיד היא שלא יהיה עוד מבול שיכרית את בעלי החיים "ולא-יִכָּרֵת כָּל-בְּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל".
- 2) תפקידה של הקשת היא להוות אות לקיום ההבטחה "וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי, אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה, בְּכָל-בְּשָׂר; וְלֹא-יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לַמַּבּוּל, ". (פס' 15).

ב.

- 1) השוני בין בראשית א' 28, לבראשית ט' 1-2 הוא שבעוד שבבראשית א' 28 האדם אמור לרדות = למשול בחיות, "רדו בדגת הים"; בבראשית ט' 1-2 החיות נתנו בידי האדם והוא יוכל לעשות בהן כרצונו, בעיקר בגלל פחד החיות ממנו "וּמוֹרְאָכֶם וְחִתָּכֶם, יִהְיֶה, עַל כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ... בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ" (פס' 2).

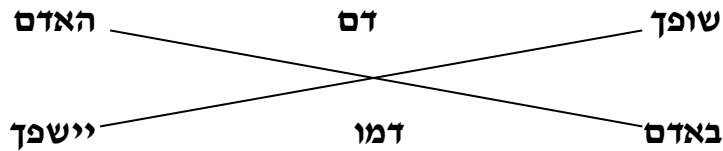
- 2) ההרמוניה ששררה בעולם בעת הבריאה נפגמה לאחר המבול משום שמעתה האדם יוכל להרוג את החיות ולאכול אותן- המעבר מעולם של צמחונים לעולם בו האדם הופך לחיית טרף – "כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי, לְכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה" (פס' 3).

ג.

- 1) ההיתר שנתן ה' לאדם בפסוק 3 הוא אכילת הרמשים "כל רמש אשר הוא חי- לכם יהיה לאכלה..." והמגבלה היא לא לאכול את דם החיות, ולא לאכול אבר מן החי "אֶךְ-בְּשָׂר, בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. "
- 2) השקפתו של הרב קוק היא שהיתר האכילה לא אמור להיות לעד ולעתיד לבוא עתיד הוא להתבטל שהרי נבע מנפילתו המוסרית של האדם. (התלמידים נדרשו להביע דעה אישית).

ד.

1) המבנה הספרותי של פסוק 6 הוא מבנה מוצלב (=כיאסטי)

מבנה זה תורם להדגשת, הרעיון המרכזי של הפסוק, החומרה שבשפיכות דמים בכך שמודגשת אחריותו של האדם בביצוע האיסור ושעונשו יהיה על פי עקרון מידה כנגד מידה- הורג האדם ייהרג על ידי אדם. הנימוק שנותן הכתוב לאיסור זה הוא שהאדם נברא בצלמו של האל ורציחתו גורמת להרג מסוים של האל, ולמיעוט הדמות.

2) האיסור המפורש לרצח ניתן אחרי המבול משום שאחרי המבול ה' מבין " כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנִּעְרֵוֹ" (ח' 21) ושיש לומר לו איסור זה במפורש.

סיפורי אבות

שאלה 5

א.

1) בפסוקים 20-23 אלוהים מודיע לאברהם כי סדום ועמורה, הערים, זעקו אליו כי חטאיהן של תושבי סדום ועמורה רבים וכי בכוונת אלוהים לבדוק את עוצמת החטאים ואת מהימנותה של הצעקה "אֲרִדָּה-נָא וְאֲרָאָה, הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה" (פס' 21).

2) אברהם מתרעם על הודעתו זו של ה' ומקשה עליו קושיה- "האם יהרוג צדיק עם רשע?", " האף תִּסְפָּה, צָדִיק עִם-רָשָׁע" (פס' 23).

ב.

1) יעוד אברהם על פי פסוק 19 הוא ללמד את בניו את דרך האמת והצדק כדי שהם ישמרו אותה "וְשָׁמְרוּ דִרְךָ יְהוָה, לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". אברהם ממש את ייעודו בכך שמברר דרך השיחה עם ה' מהו הצדק וכמו דורש מה' שילך ע"פ אמות הצדק, ויעשה משפט צודק לאנשי סדום. ניתן לראות זאת בעיקר בפסוק 25 "חֲלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂת כְּדָבַר הַזֶּה, לְהַמִּית צְדִיק עִם-רָשָׁע, וְהָיָה כְּצְדִיק, כְּרָשָׁע; חֲלָלָה לָךְ--הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט."

ג. אברהם משתמש באמצעים שונים כדי לשכנע את האל לשנות את החלטתו:

- **שאלה רטורית** - "הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט". (פס' 25) - אברהם שואל את ה' כיצד ייתכן שדווקא ה' ששופט את הארץ לא יעשה משפט צדק. בשאלתו זו לא מבקש תשובה מה', אלא להסב את תשומת לב ה' לעניין הצדק, ובכך אמצעי זה משרת אותו.

- **הדרגה** - אברהם בשיחתו עם ה' שואל את שאלותיו בהדרגה כאשר במדרג השאלות יורד במספר הצדיקים ועולה בכמות מילות הנימוס והכניעה לה'. ההדרגה של אברהם מבליטה את כמיהתו לצדק ולמשפט צודק ובכך אמצעי זה משרת אותו.

- (אמצעים נוספים: חזרות, ביטויי פנייה).

ד.

1) הסתירה בין פסוק 23 לבין פסוק 24 מתבטאת בכך שבעוד שבפסוק 23 אברהם מעמיד צדיק אחד מול רשע ומנסח עקרון- צדיק ורשע לא אמורים להיות נספים יחד. "הָאֵף תִּסָּפֵה, צְדִיק עִם-רָשָׁע". פס' 24 מעמיד 50 צדיקים מול העיר כולה. " אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים, בְּתוֹךְ הָעִיר; הָאֵף תִּסָּפֵה וְלֹא-תִשָּׂא לְמָקוֹם", כלומר שמאזן הצדק של פסוק 23 אחד מול אחד, משתנה בפסוק 24 למאזן של חמישים צדיקים מול כל העיר.

2) יחזקאל מציג את עקרון הצדק מידה כנגד מידה דרך הגמול האישי. ע"פ יחזקאל כל אדם אמור לקבל שכר לפי מעשיו. "הנפש החטאת, היא תמות". (יחזקאל, י"ח, 4). עקרון זה מתאים לעקרון המתואר בפסוק 23- צדיק ורשע אמורים לקבל שכר לפי מעשיהם "האף תספה, צדיק עם-רשע".

פרק שני- קטע שלא נלמד

שאלה 6

- א. המצוקה של חנה היא שה' סגר את רחמה ולכן אין לה ילדים "ולחנה אין ילדים" (פס' 2).
- ב. פנינה מכעיסה את חנה ועולבת בה "וכעסתי צרתה גם-כעס" (פס' 6) ואילו אלקנה מכבד את חנה ואוהב אותה מאוד "ולחנה, יתן מנה אחת אפים: כי את-חנה אהב" (פס' 5).

שאלה 7

- א. השינוי במצבה של חנה הוא: בפסוק 7 חנה כעסה ובכתה "כן, תכעסנה; ותבכה, ולא תאכל". ובפס' 18, הוטב לחנה והיא אף נעתרה לאכול "ותאכל, ופניה לא-היו-לה עוד".
- ב. העניינים שעשויים לתרום לשינוי הם:
- 1) חנה פתחה פיה בתפילה לה' והוציאה את אשר על ליבה ולכן הוטב לה "והיא, מרת נפש; ותתפלל על-ה', ובכה תבכה". (פס' 10).
- 2) עלי הבטיח לה שה' ימלא את בקשתה "ואלהי ישראל, יתן את-שלתך, אשר שאלת, מעמו". (פס' 17).

שאלה 8

בפסוק 13 עלי חושב את חנה לשיכורה "וַיִּחְשְׁבֶהָ עָלַי, לְשִׁכְרָה". את דרכי התגובה של חנה ניתן לחלק לצורה ותוכן:
צורה - חנה בחרה שלא להתנגח בעלי אלא לכבדו ולדבר איתו בנועם ובהכנעה. היא מכנה אותו אדונה (פס' 15) ואת עצמה אמתו (פס' 16).
תוכן - חנה מסבירה לעלי שהיא קשת רוח וכעת שופכת שיחתה בפני ה' ואין היא שיכורה כפי שטען לגביה "אַל-תִּתֶּן, אֶת-אֲמִתְּךָ, לַפְּגִי, בַּת-בְּלִיעֵל: כִּי-מְרֹב שִׁיחֵי וְכַעֲסִי, דִּבַּרְתִּי עַד-הַנָּה." (פס' 16).

שאלה 9

גיבור מקראי נוסף שנולד לאחר מצוקה דומה הוא יצחק.